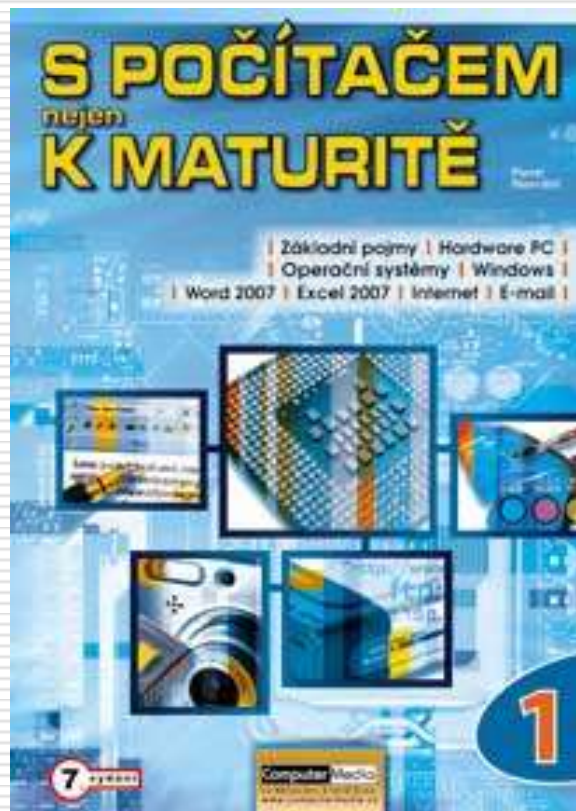

ZÁKLADY VÝPOČETNÍ TECHNIKY

1. KŠPA *S. T. O.*
kurz
Výpočetní technika
DE1/NS1/DS1/VS1

Doporučená literatura

Pavel Navrátil: S počítačem nejen k maturitě, Computer Media

OBSAH

- Historie výpočetní techniky
- Vývoj výpočetní techniky
- Využití výpočetní techniky
- Základní pojmy a jednotky
- ASCII tabulka
- Schéma počítače (sběrnice a von Neumannovo)
- Počítačová sestava – Hardwarová konfigurace
- Klávesnice - popis
- Počítačová sestava – Softwarová konfigurace
- Operační systémy
- Viry a antivirové techniky
- Počítačové sítě – základní pojmy
- Internet – základní pojmy

Historie výpočetní techniky

- **ABAKUS (2600 př.Kr)**
Čína/Řecko/Řím (používán až do r 1982); dřevěná deska s kameny – „calculi“ - > pojem kalkulačka
- **Leonardo da Vinci (1500)**
první poznámky a náčrty mechanické kalkulačky
- **William Oughtred (1621)**
posuvné logaritmické pravítko – matematický nástroj až do 70. let 20. st.
- **Wilhelm Schickard (1623)**
první mechanický počítač stroj pracující na principu počítadla ujetých km
- **Blaise Pascal (1642)**
Pascaline - první mechanická kalkulačka – pouze sčítání a odčítání
- **Charles Babbage**
 - (1833) – **mechanický diferenční stroj**
 - (1848) – **mechanický analytický stroj**stroj měl provádět matematické operace s čísly dle programu na děrných štítcích; zpřesňování a dopočítávání matem. tabulek
- **Hermann Hollerith (1890) – děrnoštitkový stroj**
elektromagnetický třídící a počítač stroj -> zpracování výsledků sčítání lidí v USA (50 prac. + 43 strojů / 6 týdnů; dříve ručně 500 prac. / 7 let)
 - zakladatel IBM (**I**nternational **B**usiness **M**achines)

Historie výpočetní techniky – GENERACE

0. generace (elektromagnetické relé)

- **1941 - Konrad Zuse (D) - reléový kalkulátor Z4** (zničen při náletu)
- **1944 - Howard Aiken (USA) - reléový kalkulátor MARK I**
(podpora IBM; výpočet složení 1. atomové bomby)

1. generace (elektronka - Lee De Forest)

- **1944 - (USA) - ENIAC** (Electronic Numerical Integrator And Computer)
(17 500 elektronek, 5000 operací/sec., cena 500 000 \$, chlazen 2 leteckými motory, plocha asi 300m², hmotnost 30 tun; používán k výpočtu trajektorií raketových střel)
- **1945 - MANIAC - vývoj vodíkové bomby**

2. generace (1947 tranzistor - John Barden)

- **IBM 1401, Elliot 803**

3. generace (1958 integrovaný obvod - Jack St. Clair Kilby)

- **IBM 360 (mise Apollo 11)**

4. generace (1971 mikroprocesory - M. E. Hoffa)

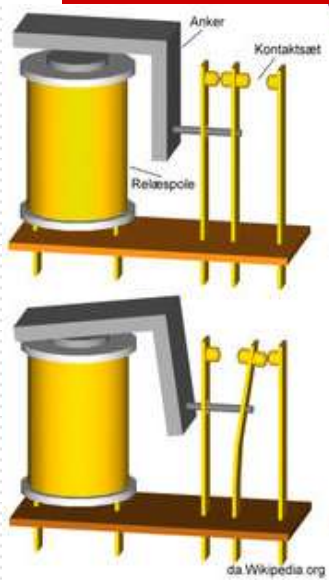
- **1981 - IBM PC** (textové rozhraní, klávesnice)
- **1984 - Apple Macintosh** (grafické rozhraní, myš)

5. generace (multiprocesorové systémy)

- **Cray 1, Cray 2, Cray 3**

6. generace (umělá inteligence)

Elektronické prvky

John von Neumann (*1903 - †1957)

- maďarský matematik židovského p.
- průkopník digitálních počítačů
- 1946 – koncepce digitálního počítače
- základ architektury dnešních počítačů
- *základní moduly navrženého počítače:*
 - řídicí jednotka, aritmeticko-logická jednotka, paměť, vstupní a výstupní zařízení
- *základní princip:*
 - dvojková soustava
 - programy a data v operační paměti
 - přímé adresování (přístup k paměti)
 - ALU – pouze obvody pro sčítání

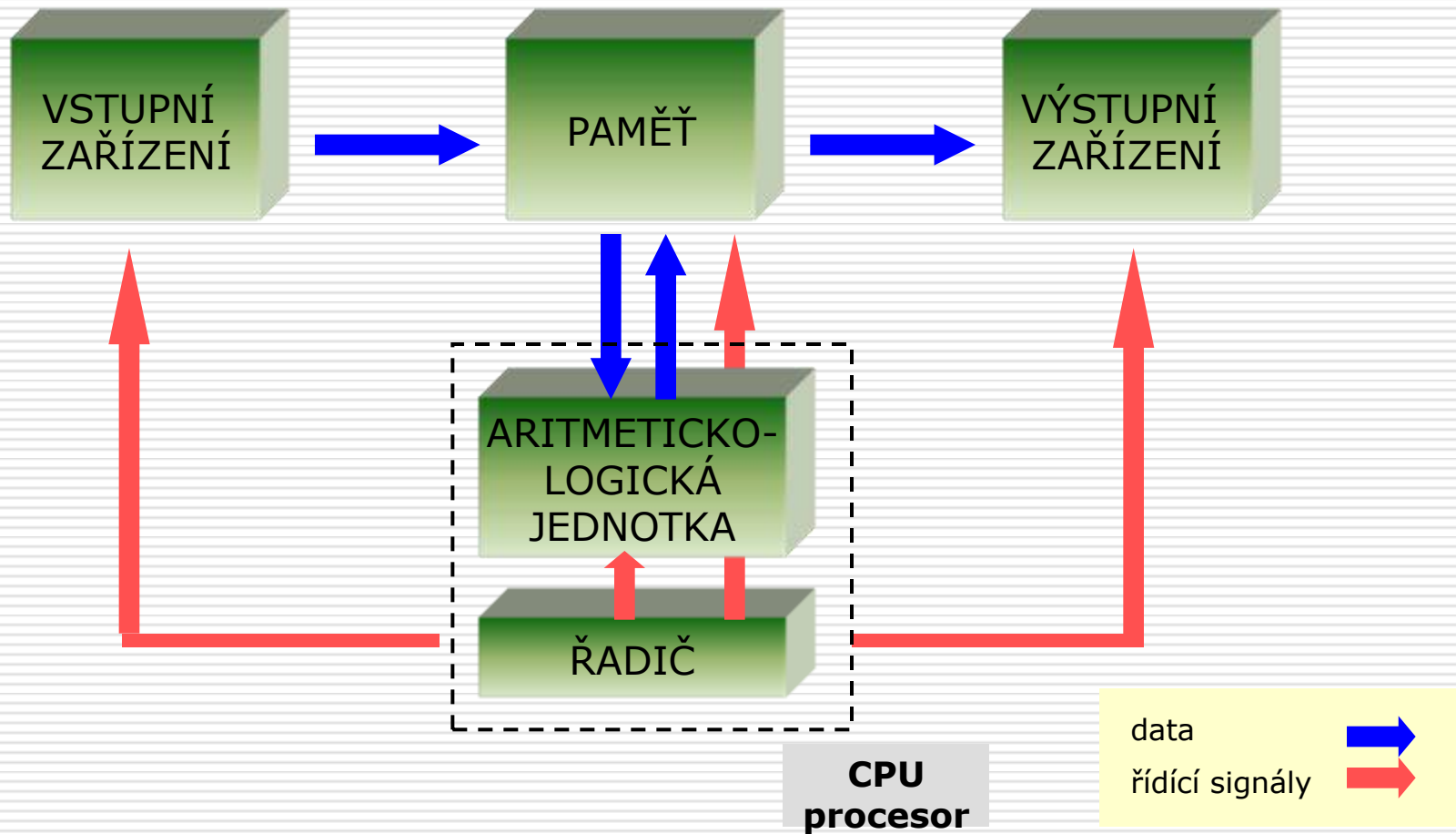

von Neumannův počítač

- ❑ 5 funkčních jednotek – *řídící jednotka, aritmeticko-logická jednotka, paměť, vstupní zařízení, výstupní zařízení*
- ❑ Struktura je nezávislá od zpracovávaných problémů, na řešení problému se musí zvenčí zavést návod na zpracování -program a musí se uložit do paměti, bez tohoto programu není stroj schopen práce
- ❑ Programy, data, mezivýsledky a konečné výsledky se ukládají do téže paměti
- ❑ Paměť je rozdělená na stejně velké buňky, které jsou průběžně očíslované, přes číslo buňky (adresu) se dá přečíst nebo změnit obsah buňky
- ❑ Po sobě jdoucí instrukce programu se uloží do paměťových buněk jdoucích po sobě, přístup k následující instrukci se uskuteční z řídící jednotky zvýšením instrukční adresy o 1
- ❑ Instrukcemi skoku se dá odklonit od zpracování instrukcí v uloženém pořadí
- ❑ Existují alespoň - aritmetické instrukce (sčítání, násobení, ukládání konstant,...), logické instrukce (porovnání, not, and, or,...), instrukce přenosu (z paměti do řídící jednotky a na vstup/výstup), podmíněné skoky, ostatní (posunutí, přerušení, čekání,...)
- ❑ Všechna data (instrukce, adresy,...) jsou binárně kódované, správné dekódování zabezpečují vhodné logické obvody v řídící jednotce

Schéma počítače - Von Neumannovo (r. 1946)

ARCHITEKTURA POČÍTAČE – rozdělení práce počítače do částí tzv. modulů, jejich uspořádání a definování vzájemné komunikace mezi moduly.

Binární soustava

- ❑ číselná poziční soustava používající 2 symboly
- ❑ základem je 2; použité číslice 0 a 1
- ❑ odpovídá stavům el. obvodu – zapnuto/vypnuto
- ❑ výpočet binárního čísla

$$x = \sum_{i=0}^k x_i \cdot 2^{k-i}$$

$$(11010110)_2 = 1 \cdot 2^7 + 1 \cdot 2^6 + 0 \cdot 2^5 + 1 \cdot 2^4 + 0 \cdot 2^3 + 1 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 0 \cdot 2^0 = 128 + 64 + 16 + 4 + 2 = (214)_{10}$$

- ❑ převod do dvojkové soustavy

$$(109)_{10} / 2 = 54 \text{ zb. } 1 \text{ (LSB)}$$

$$(54)_{10} / 2 = 27 \text{ zb. } 0$$

$$(27)_{10} / 2 = 13 \text{ zb. } 1$$

$$(13)_{10} / 2 = 6 \text{ zb. } 1$$

$$(6)_{10} / 2 = 3 \text{ zb. } 0$$

$$(3)_{10} / 2 = 1 \text{ zb. } 1$$

$$(1)_{10} / 2 = 0 \text{ zb. } 1 \text{ (MSB)}$$

$$(109)_{10} = (1101101)_2$$

Vývoj PC s procesory Intel

- ❑ 1981 IBM PC, CPU Intel 8088, 64 KB RAM, 160 KB FD
- ❑ 1983 PC XT, 40 MB HDD, 360 KB FD, CGA 16 barev
- ❑ 1984 PC AT, CPU 80286, 1,2 MB FD, EGA 64 barev
- ❑ 1988 PC, CPU 80386, VGA/SVGA 256 barev
- ❑ 1990 PC, CPU 80486, grafické OS,
- ❑ 1993 PC, CPU Pentium (66MHz)
- ❑ 1995 PC, CPU Pentium Pro (200MHz)
- ❑ 1998 PC, CPU Pentium II
- ❑ 1999 PC, CPU Pentium III
- ❑ 2000 PC, CPU Pentium IV
- ❑ 2002 PC, CPU Pentium V (GHz)
- ❑ Dnes CPU Core, Core Duo

Vývoj výpočetní techniky

období	velikost	součástky	využití	výroba
40. léta	haly	elektronky	vojenské účely	jednotlivé kusy
50. léta	místnosti	tranzistory	vojenské účely, zpracování dat	malovýroba
60. léta	skříně	integrované obvody	věda, zpracování dat	sériová výroba
70. léta	malé skříně	výkonnější IO	ekonomika	velkosériová výroba
80. léta	krabice	mikroprocesor	zpracování informací	velkovýroba
90. léta	sešit A4	mikroprocesor	zpracování informací	velkovýroba

Vývoj výpočetní techniky

- ❑ *procesor (CPU) počítače se vyvíjel od 8-bitového přes 16, 32 až k dnešnímu 64-bitovému atd.*
- ❑ *grafické schopnosti rostly od černobílé obrazovky 320x200 bodů přes obrazovku s 1024x768 body s 256 barvami až k rozlišovací schopnosti 1600x1200 bodů s 16ti milióny barev resp. 4,2 mld (2^{32} – 32 bitová hloubka barev)*
- ❑ *textový operační systém MS-DOS zajišťující základní operace s daty a programy, se postupně vyvíjel až po dnešní verzi 7.xx*
- ❑ *vyvinuta nadstavba operačního systému MS-DOS pro lepší ovládání programů a práci se soubory: Norton Commander, Volkov Commander a česká verze Manažer 602*
- ❑ *objevuje se výrazná grafická nadstavba operačního systému MS DOS, určená k zjednodušení ovládání programů - systém WINDOWS s verzemi 3.1, 3.11, 3.5, a následně grafický operační systém Win95, 98, ME, NT, 2000, XP*
- ❑ *operační paměť RAM neustále roste od 512 kB přes 1024 MB až po GB*
- ❑ *velikost pevných disků se neustále zvyšuje od kdysi standardních 10 a 20 MB až na dnešní 80GB (a více 200GB)*
- ❑ *objevují se nová vstupní zařízení: myš, mikrofon, scanner, joystick, digitální foto.*
- ❑ *objevují se nová výstupní zařízení: tiskárna, fax, plotter, reproduktory, display*
- ❑ *možnost propojení počítačů do počítačových sítí (LAN, WAN, internet)*
- ❑ *klesá cena počítačů a rychle stoupá vývoj nových, výkonnějších a dražších strojů*
- ❑ *objevují se nové přenosné počítače – laptopy a jejich menší verze – notebooky a počítače velikosti dlaně - palmtopy, které mají několika násobně větší výkonnost než původní sálové počítače a první osobní počítače.*

Využití výpočetní techniky

- kancelářské aplikace
- databázové systémy
- komunikace
- grafické systémy
- řídicí systémy
- programování
- výzkum a vývoj
- audiovize
- zábava
- jiné

Základní pojmy a jednotky

HARDWARE (HW) – fyzické (hmotné – technické) vybavení počítače

SOFTWARE (SW) – programové (nehmotné) vybavení počítače

Data – veškeré informace uložené v počítači (POZOR nikoli SW !!)

PC (Personal Computer) – osobní počítač kompatibilní se standardem IBM PC

Počítač - je stroj na zpracování informací, ale také nástroj pro tvůrčí činnost člověka a komunikaci mezi lidmi

Integrovaný obvod – elektronická součástka obsahující velké množství elektronických prvků neoddělitelných od sebe tak, aby se dosáhlo ucelené funkce elektronického obvodu

Čip - destička ze superčistého monokrystalického křemíku obsahující více elektronických součástek (tranzistory, diody, kondenzátory, odpory)

Řadič (Controller) – zařízení, které řídí činnost (jiného) připojeného zařízení

Paměť – zařízení pro uchování informací (v binárním kódu); max. množství informací uložených v paměti se označuje jako **kapacita paměti**;
paměť je rozdělena na jednotlivé buňky určité velikosti, z nichž každá má svojí jednoznačnou číselnou adresu

Informatika - vědní disciplína zabývající se zpracováním a využitím informací

RESTART – vymazání operační paměti bez vypnutí počítače; pro RESTART použijeme trojkombinaci kláves **ALT+CTRL+DELETE** či tlačítko na casu

upgrade / update – modernizace počítače po stránce hardwarové / softwarové

Základní jednotky

bit (b) – (binary digit – dvojková číslice) – je základní jednotka informace nabývající dvou stavů – hodnot 0 a 1 (poskytuje množství informace potřebné k rozhodnutí mezi dvěma možnostmi); označuje se **b**

Byte (B) – jednotka informace; označuje se **B** a platí: $8b = 1B$

pozn: **obě jednotky také popisují velikosti – kapacity pamětí (záznamových médií)**

1b (bit)	logická 1 nebo 0
1B (byte)	8 b (bitů)
1 KB (kilobyte)	1024 B (bytů)
1 MB (megabyte)	1024 KB
1 GB (gigabyte)	1024 MB
1 TB (terabyte)	1024 GB

ASCII tabulka

- ❑ American Standard Code for Information Interchange
- ❑ slouží k zakódování znaků (tisknutelné a netisknutelné) ; $256 = 2^8$
- ❑ umožňuje komunikace a přenos dat mezi počítači na celém světě
- ❑ 8 bit tabulka, tj. 1 znak se zakóduje pomocí 8 bitů; **1 znak = 8 bitů = 1 Byte**

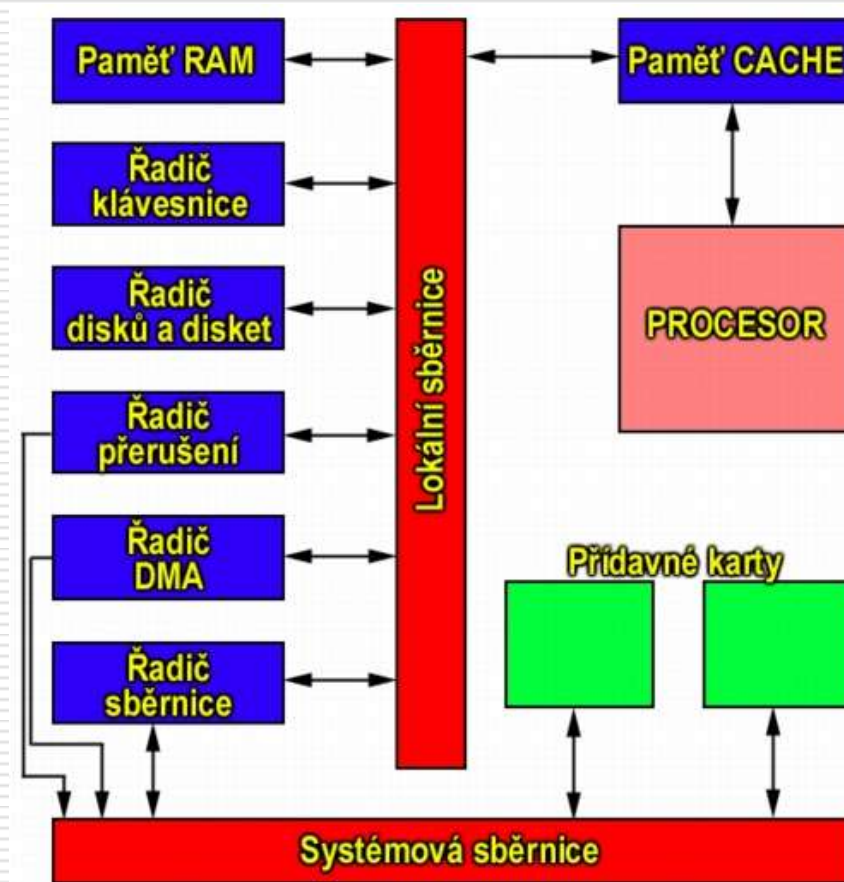
Dec	Hx	Oct	Char	Dec	Hx	Oct	Html	Chr	Dec	Hx	Oct	Html	Chr	Dec	Hx	Oct	Html	Chr
0	0	000	NUL (null)	32	20	040		Space	64	40	100	@	@	96	60	140	`	`
1	1	001	SOH (start of heading)	33	21	041	!	!	65	41	101	A	A	97	61	141	a	a
2	2	002	STX (start of text)	34	22	042	"	"	66	42	102	B	B	98	62	142	b	b
3	3	003	ETX (end of text)	35	23	043	#	#	67	43	103	C	C	99	63	143	c	c
4	4	004	EOT (end of transmission)	36	24	044	$	\$	68	44	104	D	D	100	64	144	d	d
5	5	005	ENQ (enquiry)	37	25	045	%	%	69	45	105	E	E	101	65	145	e	e
6	6	006	ACK (acknowledge)	38	26	046	&	&	70	46	106	F	F	102	66	146	f	f
7	7	007	BEL (bell)	39	27	047	'	'	71	47	107	G	G	103	67	147	g	g
8	8	010	BS (backspace)	40	28	050	(	(	72	48	110	H	H	104	68	150	h	h
9	9	011	TAB (horizontal tab)	41	29	051	)	)	73	49	111	I	I	105	69	151	i	i
10	A	012	LF (NL line feed, new line)	42	2A	052	*	*	74	4A	112	J	J	106	6A	152	j	j
11	B	013	VT (vertical tab)	43	2B	053	+	+	75	4B	113	K	K	107	6B	153	k	k
12	C	014	FF (NP form feed, new page)	44	2C	054	,	,	76	4C	114	L	L	108	6C	154	l	l
13	D	015	CR (carriage return)	45	2D	055	-	-	77	4D	115	M	M	109	6D	155	m	m
14	E	016	SO (shift out)	46	2E	056	.	.	78	4E	116	N	N	110	6E	156	n	n
15	F	017	SI (shift in)	47	2F	057	/	/	79	4F	117	O	O	111	6F	157	o	o
16	10	020	DLE (data link escape)	48	30	060	0	0	80	50	120	P	P	112	70	160	p	p
17	11	021	DC1 (device control 1)	49	31	061	1	1	81	51	121	Q	Q	113	71	161	q	q
18	12	022	DC2 (device control 2)	50	32	062	2	2	82	52	122	R	R	114	72	162	r	r
19	13	023	DC3 (device control 3)	51	33	063	3	3	83	53	123	S	S	115	73	163	s	s
20	14	024	DC4 (device control 4)	52	34	064	4	4	84	54	124	T	T	116	74	164	t	t
21	15	025	NAK (negative acknowledge)	53	35	065	5	5	85	55	125	U	U	117	75	165	u	u
22	16	026	SYN (synchronous idle)	54	36	066	6	6	86	56	126	V	V	118	76	166	v	v
23	17	027	ETB (end of trans. block)	55	37	067	7	7	87	57	127	W	W	119	77	167	w	w
24	18	030	CAN (cancel)	56	38	070	8	8	88	58	130	X	X	120	78	170	x	x
25	19	031	EM (end of medium)	57	39	071	9	9	89	59	131	Y	Y	121	79	171	y	y
26	1A	032	SUB (substitute)	58	3A	072	:	:	90	5A	132	Z	Z	122	7A	172	z	z
27	1B	033	ESC (escape)	59	3B	073	;	;	91	5B	133	[	[	123	7B	173	{	{
28	1C	034	FS (file separator)	60	3C	074	<	<	92	5C	134	\	\	124	7C	174			
29	1D	035	GS (group separator)	61	3D	075	=	=	93	5D	135	]	]	125	7D	175	}	}
30	1E	036	RS (record separator)	62	3E	076	>	>	94	5E	136	^	^	126	7E	176	~	~
31	1F	037	US (unit separator)	63	3F	077	?	?	95	5F	137	_	_	127	7F	177		DEL

UNICODE

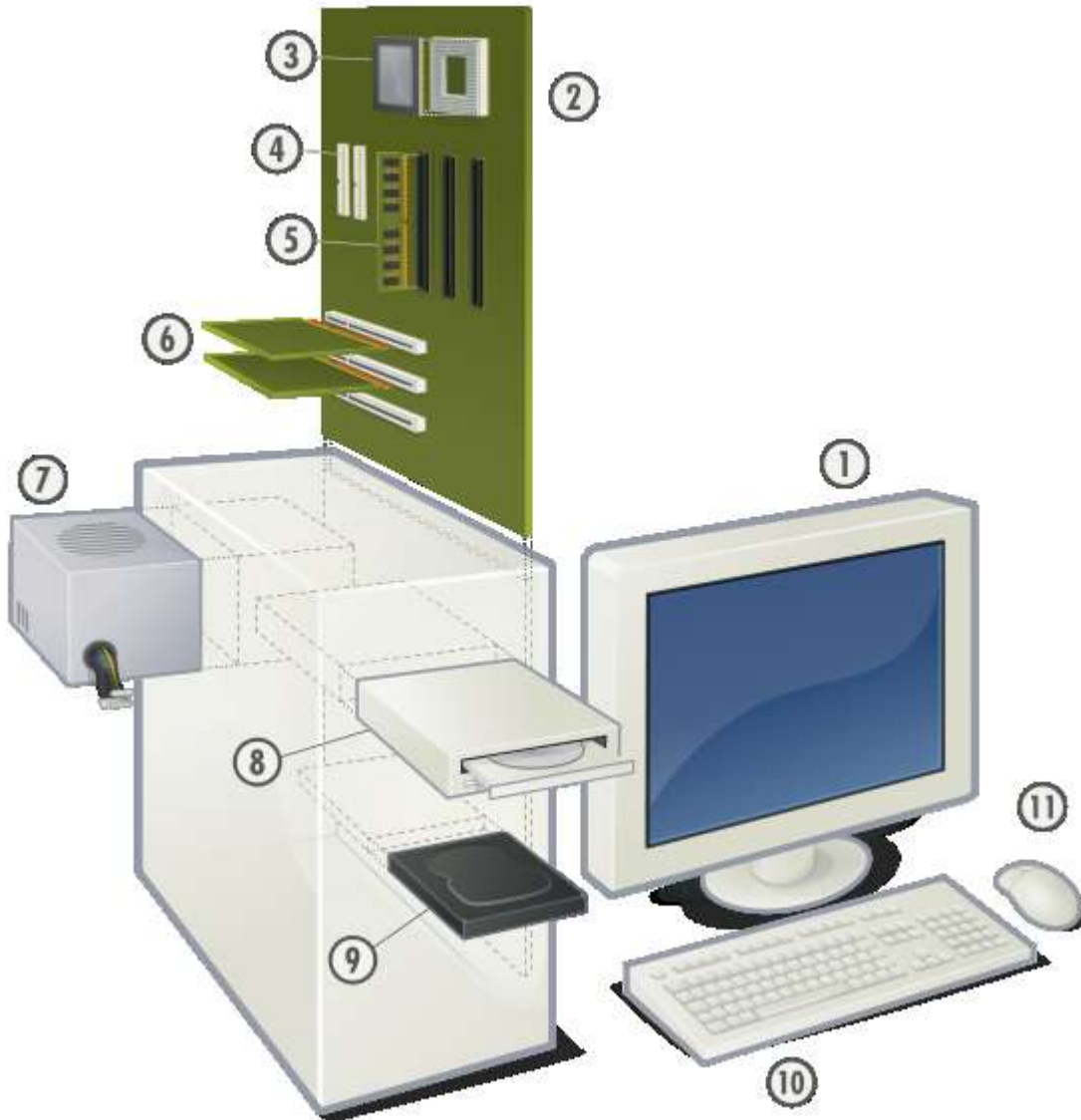
- ❑ kódovací tabulka obsahující všechny znaky a abecedy
- ❑ původně 16-bit, nyní délka slova 31 bit
- ❑ používá MicroSoft – Win NT/2000/XP
- ❑ v jednom textu lze kombinovat češtinu, řečtinu, ruštinu, čínštinu, atd.

Schéma počítače - sběrnice

- ❑ komunikace a přenos dat mezi komponentami počítače probíhá po sběrnících
- ❑ **sběrnice** – soustava paralelních vodičů přenášející **data, adresy, řídicí signály**

Počítač – Personal Computer

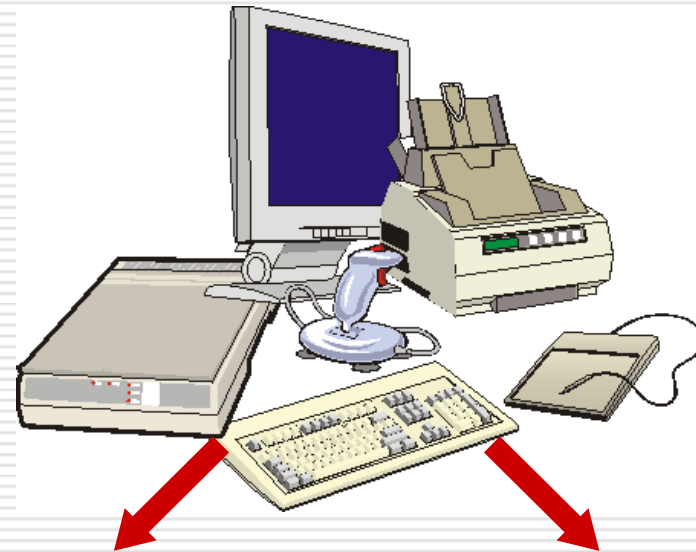
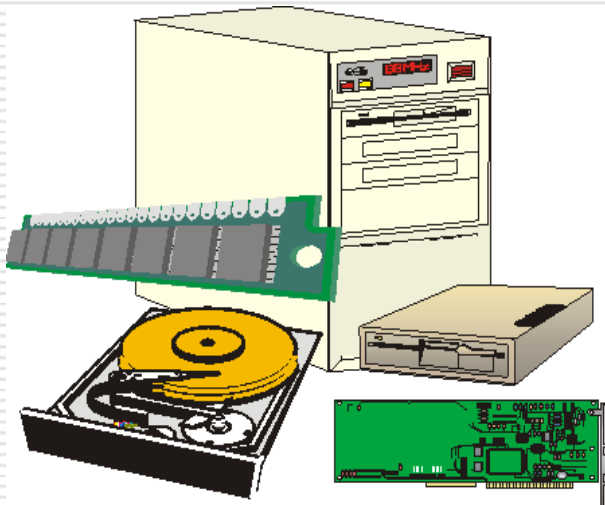
1. Monitor
2. Základní deska
3. Procesor
4. ATA konektory
5. Operační paměť RAM
6. Rozšiřující karty
7. Zdroj
8. Optické mechaniky CD/DVD
9. Pevný disk (HD)
10. Klávesnice
11. Myš

Počítačová sestava – Hardwarová konfigurace

aktivní prvky – vlastní počítač

pasivní prvky – periferie

vstupní

výstupní

Aktivní prvky

- CASE
- MOTHERBOARD
- SBĚRNICE
- HARDDISK
- PROCESOR
- PAMĚTI (ROM, RAM, CMOS)
- SLOTS
- PŘÍDAVNÉ KARTY
 - VGA
 - LAN
 - SOUND BLASTER
 - MODEM
- POWER
- DISKETOVÁ MECHANIKA
- OPTICKÉ MECHANIKY – CD /DVD
- PORTY A ROZHRANÍ (COM, LPT, PS/2, GAMEPORT, USB)

MotherBoard

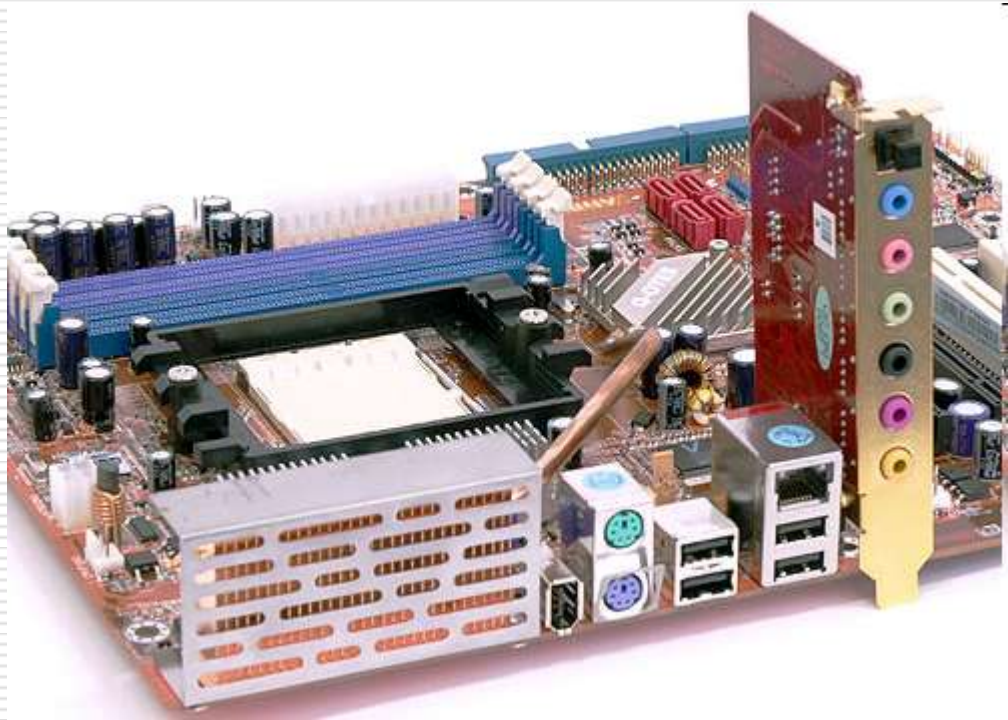

Pasivní prvky - periférie

- MONITOR / LCD
- MYŠ
- KLÁVESNICE
- TISKÁRNY
 - JEHLIČKOVÁ
 - INKOUSTOVÁ
 - LASEROVÁ
- SKENER
- REPRODUKTORY / MIKROFON
- UPS
- TABLET
- DIGITÁLNÍ FOTOAPARÁT
- HERNÍ ZAŘÍZENÍ
 - JOYSTICK
 - VOLANT
- DATAPROJEKTOR
- INTERAKTIVNÍ TABULE
- MODEM
- USB DISKY, COMPACTFLASH KARTY

Porty a rozhraní

- PS/2
 - fialový – klávesnice
 - zelený – myš
- COM (sériový)
- LPT (paralelní)
- USB (univerzální)
- GamePort
- FireWire
- konektor LAN
- konektor VGA
- konektory SB

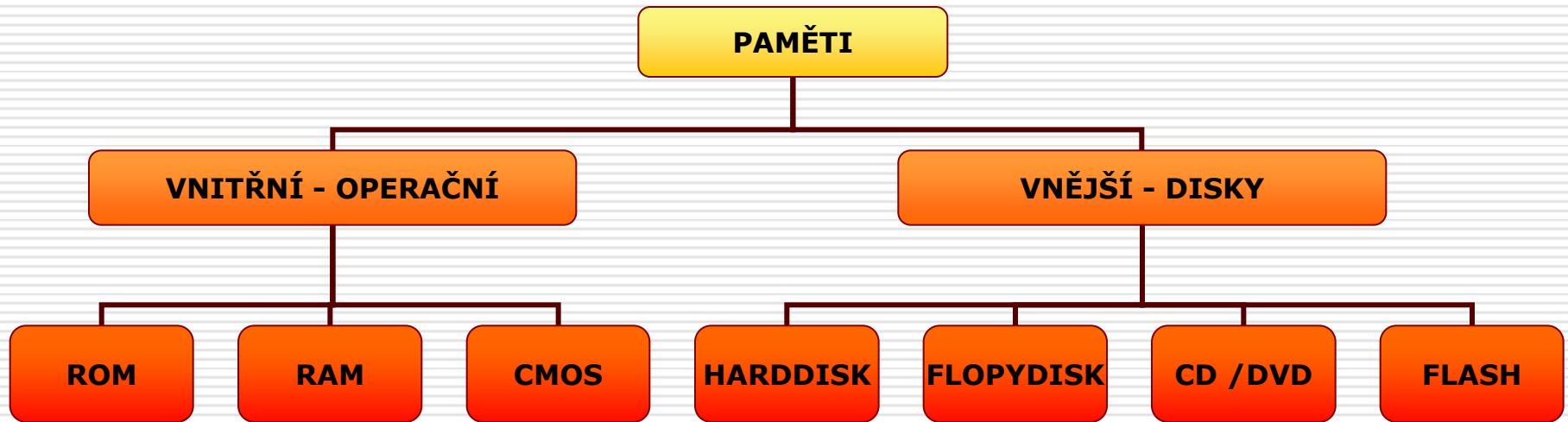

Záznamová média - přehled

- FD (disketa) **1,44 MB**
- CD **650 – 800 MB**
 - CD ROM
 - CD R
 - CD RW
- DVD **17 GB**
 - DVD ROM
 - DVD +R / DVD -R
 - DVD +RW / DVD -RW
 - DVD RAM
- HD (harddisk) **60 – 120 GB**
- ZIP až **250MB**
- USB disk **128 MB – 1GB**
- CF (CompactFlash) **16 MB – 1GB**

PAMĚŤ - rozdělení

- ❑ médium pro uchovávání informací
- ❑ informace je vyjádřena jako číselná hodnota (binární s.)
- ❑ pro uchování info. – signál o dvou rozlišitelných stavech

Počítačová sestava – Hardwarová konfigurace

☐ CPU Celeron 3,2GHz	procesor
☐ MB ASUS P4BP-MX	základní deska
☐ DDR 512MB/PC400	operační paměť
☐ VGA 128MB GF4FX5200 TV out	grafická karta
☐ HDD 80GB/7200rpm SATA	pevný disk
☐ Combo DVD/CD-RW 16x/52x32x52x	vypalovačka CD
☐ FDD 3,5" 1,44MB	disketová mech.
☐ LAN 10/100TP (on MB)	síťová karta integr.
☐ audio 5.1sw (on MB)	zvuková karta integr.
☐ MidiTower 350W ATX	skříň se zdrojem
☐ Repro, klávesnice, Opt. myš	příslušenství
☐ LCD 17"	display
☐ (17" CRT monitor TCO99)	monitor

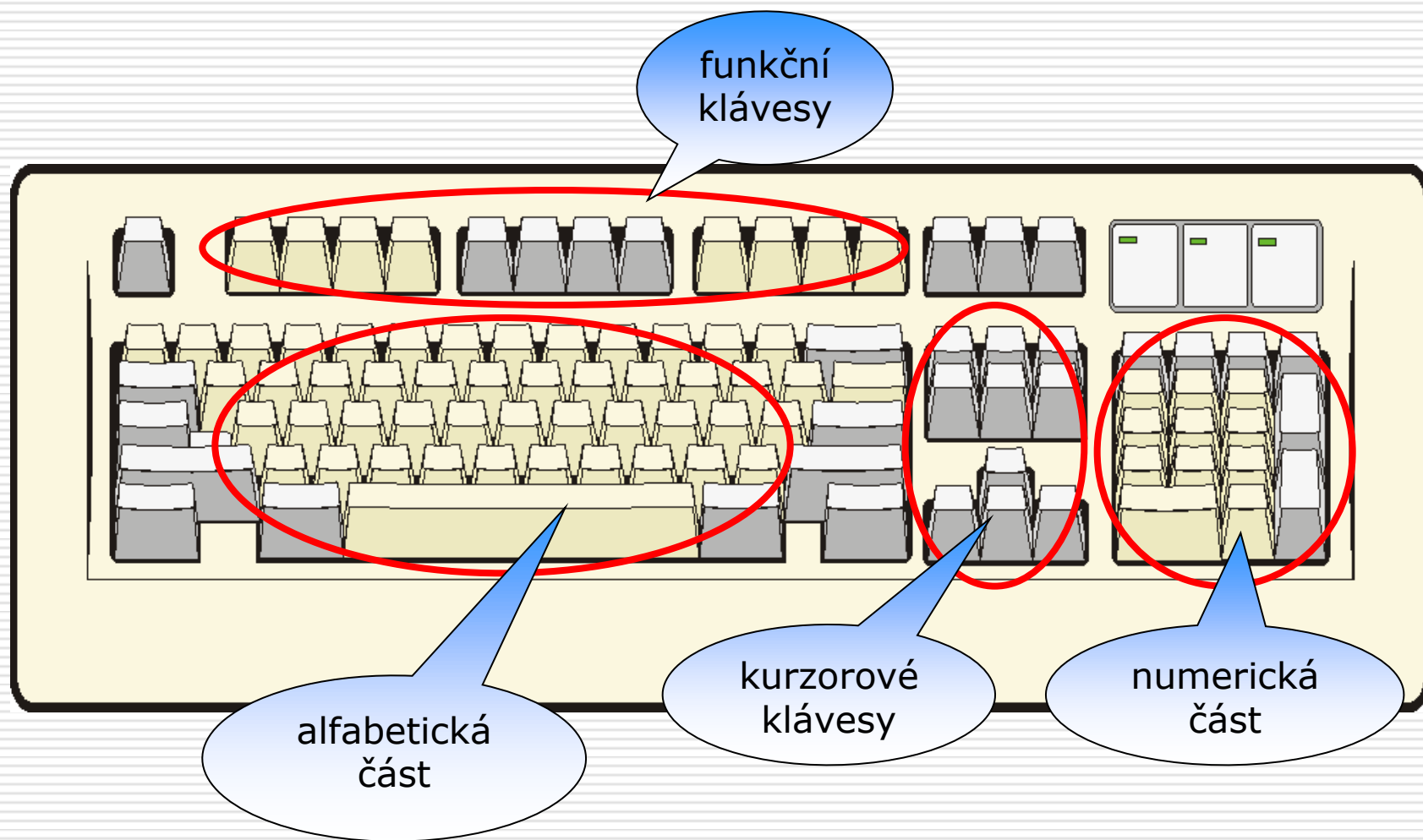
Zapnutí počítače

- ❑ aktivace BIOS
- ❑ POST testy – HW test, počítání paměti RAM
- ❑ výpis klávesy pro konfiguraci BIOSu
- ❑ výpis o HW konfiguraci počítače
- ❑ načítání OS

RESTART POČÍTAČE

- ❑ násilné ukončení činnosti („nečinnosti“) počítače
- ❑ výmaz operační paměti RAM
- ❑ znovunačtení OS
 - **měkký** – z klávesnice <ALT> + <CTRL> +
 - **tvrdý** – tlačítko na skříní

Klávesnice – rozložení kláves

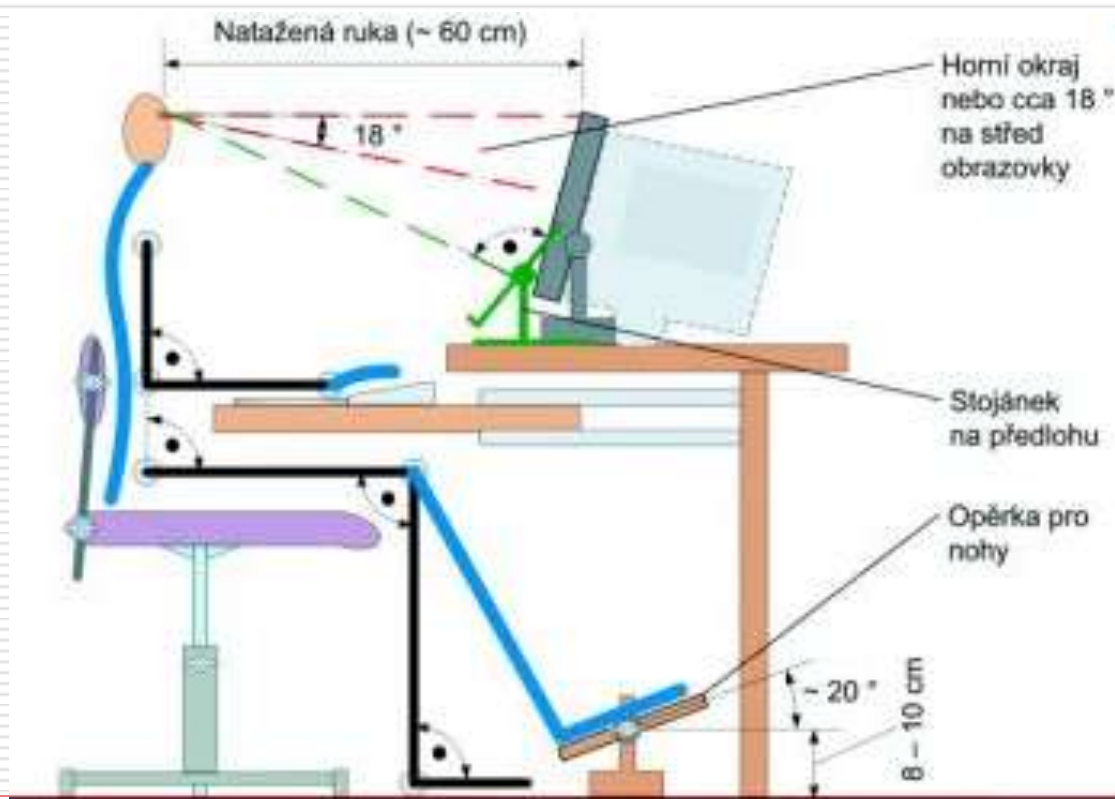
Klávesové zkratky

- ❑ ALT+TAB přepínání mezi okny
- ❑ CTRL+C kopírování (do schránky)
- ❑ CTRL+X vyjmutí (do schránky) – přesouvání
- ❑ CTRL+V vložení (ze schránky)
- ❑ ALT+CTRL+DEL restart; správce úloh
- ❑ ALT+F4 zavření okna – ukončení aplikace
- ❑ CTRL+A označení všeho do bloku
- ❑ ATL+SHIFT přepínání rozložení klávesnice (CS/EN)
- ❑ WINDOW+D zobrazení plochy
- ❑ CTRL+ESC vyvolání nabídky START

- ❑ CTRL+O
- ❑ CTRL+N
- ❑ CTRL+S
- ❑ CTRL+P
- ❑ ~~Ctrl+Alt+V~~ nebo Alt+64 zápis @

Ergonomie práce s PC

- ❑ oči 40 – 70 cm od monitoru
- ❑ vkládat data max. 2 hod – 5 – 10 min přestávka

SW konfigurace – základní pojmy

Program – posloupnost příkazů programovacích jazyků k realizaci algoritmu

Algoritmus – přesný postup řešení daného typu úlohy; teoretický princip řešení

Instrukce – předpis k provedení jednoduché činnosti realizovatelný přímo technickým (HW) vybavením počítače (uložení hodnoty do paměti, apod.)

Zdrojový kód – program zapsaný programátorem v programovacím jazyce

Strojový kód – převedený zdrojový kód do řeči počítače – sled 1 a 0

SOFTWARE – veškeré programové vybavení počítače

Instalace SW – nahrání programu do paměti počítače (z CD na pevný disk); většinou pomocí programů **install.exe** nebo **setup.exe**

Lokalizace SW – přeložení ovládacího prostředí např. do **češtiny**

Update – aktualizace programového vybavení (přeinstalace novější verzí)

Verze programu – kvalitativní označení programového produktu (vyšší číslo – novější SW)

OEM – označení originálních výrobců – SW bezplatně dodávaný současně s HW

Multimediální SW – program obsahující: *text, obrázky, zvuk, animace, video, hypertext, interaktivní ovládání*

Ovladač – program umožňující operačnímu systému správně pracovat s daným HW

SW konfigurace – licence a označení

Freeware – program pro bezplatné užívání, zdarma, volně šiřitelný SW, autor si ponechává autorská práva

Shareware – produkt k volné distribuci na vyzkoušení; nutno se řídit autorovou licencí (zaplacení poplatku či pouhá registrace na www)

Trial – časově omezená verze programu k bezplatnému vyzkoušení

Demo – funkčně omezená verze programu k bezplatnému vyzkoušení

Beta-verze – program uvolněný k testování před jeho komerční verzí

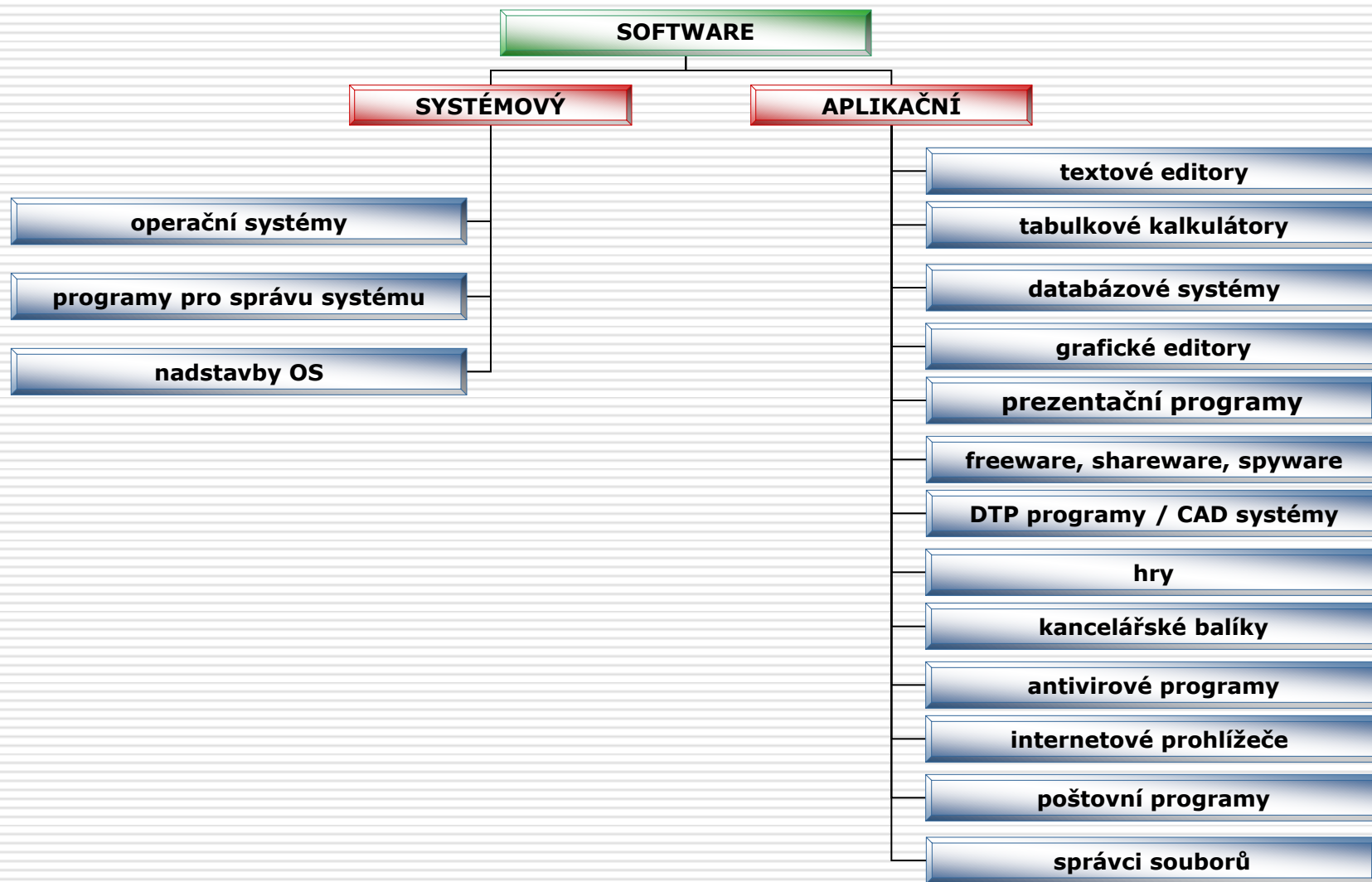
Firmware – program tvořící součást HW zařízení (v paměti ROM – BIOS)

Open Source software – program s otevřeným zdrojovým kódem (lze upravovat kód a podílet se na vývoji) např. LINUX

Adware – plnohodnotný program (zpravidla zadarmo) obsahující reklamy

Spyware – program odesílající data z PC přes internet **bez** vědomí uživatele

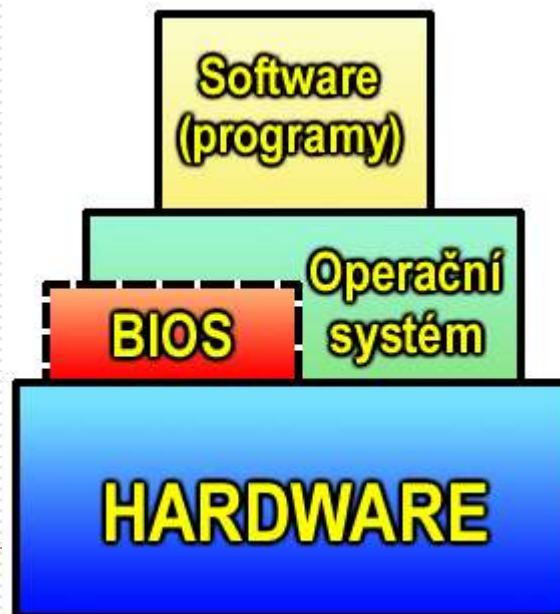
Počítačová sestava – Softwarová konfigurace

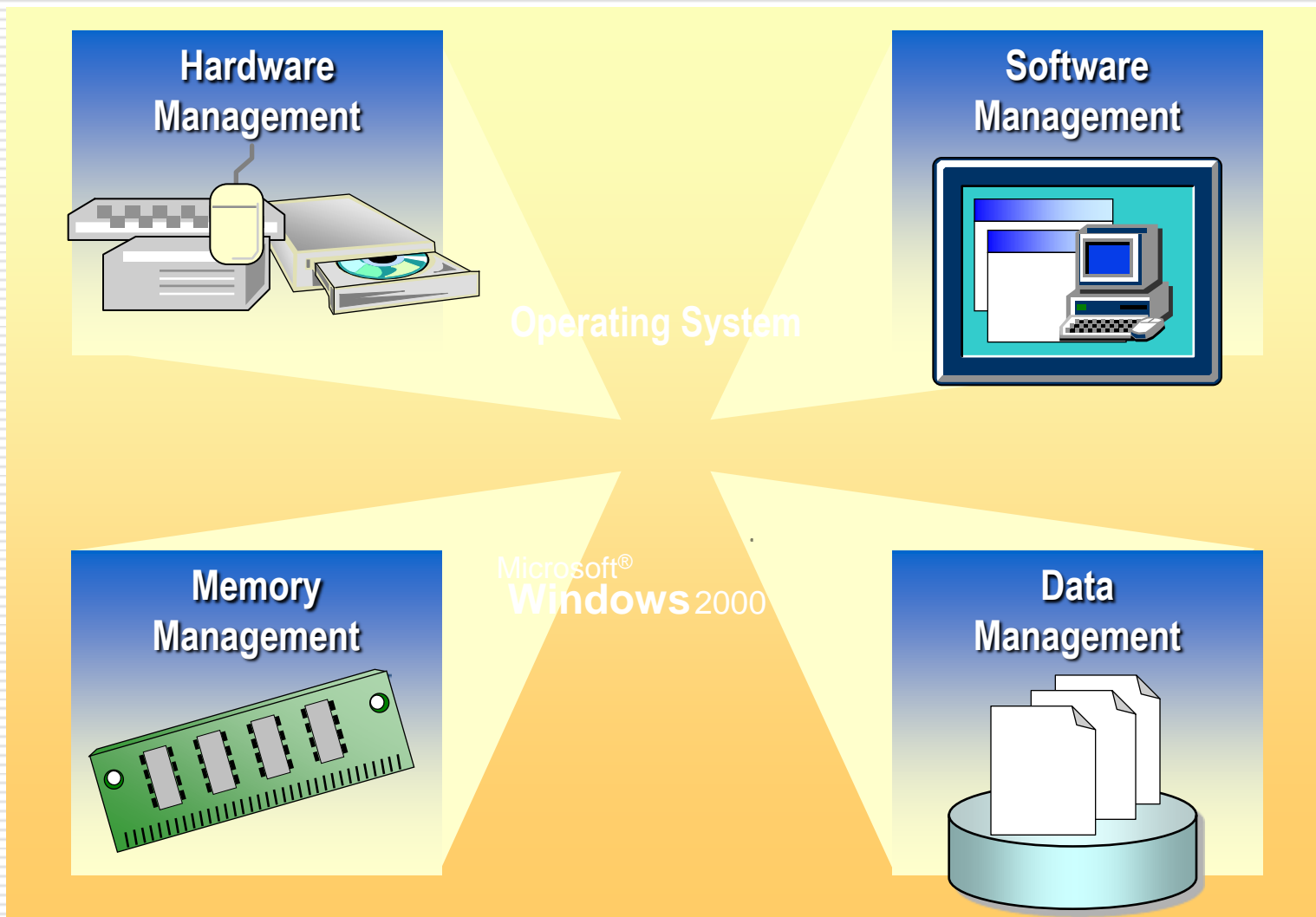
Operační systémy - úvod

- Program resp. sada programů nutných pro chod počítače
- Zajišťují základní funkce a chod počítače:
 - oživení HW
 - obsluhují všechny ostatní aplikace
 - poskytují programům přístup k datům na discích, k síti, k vstupním a výstupním zařízením
 - zabezpečují komunikaci mezi ostatními programy a hardwarem
 - zajišťují komunikaci s uživatelem

- **max. počet OS na jednom PC = 4**

Operační systémy – základní funkce

Základní struktura OS

- ❑ řízení procesů a přidělování prostředků (přidělování paměti, IRQ, ...)
- ❑ správa souborového systému
- ❑ správa paměťových datových médií
- ❑ správa textových a grafických rozhraní
- ❑ interakce s uživatelem (textová, grafická)
- ❑ správa síťových rozhraní
- ❑ správa vstupně výstupních rozhraní (USB, RS-232, ...)
- ❑ správa multimediálních rozhraní (zvuková karta, ...)

Přehled OS počítačů řady PC

přehled grafických systémů Microsoft Windows

- nadstavby nad MS-DOS (od W95 je DOSové prostředí skryté)
 - Windows 1.0 a 1.01
 - Windows 2.0, 2.1/286 a 2.1/386
 - Windows 3.0, 3.1 a 3.11
 - Windows 95
 - Windows 98 a 98 SE
 - Windows Me
- s jádrem Windows NT
 - Windows NT
 - Windows 2000 (též Windows NT 5.0)
 - Windows XP
 - Windows Vista
 - Windows Vienna (nevydáno)

BIOS

- **B**asic **I**nput **O**utput **S**ystém
- základní programové vybavení PC (firmware)
- sjednocuje rozhraní různých počítačů
- uložen v paměti ROM (EEPROM–flash) na základní desce
 - při (re)startu počítače převezme řízení počítače
 - inicializuje periferie (klávesnice, porty, VGA, řadiče)
 - nahraje zaváděcí část OS do RAM
 - předá OS řízení počítače
- VBIOS (Video BIOS)
 - součástí grafických karet
 - rozšiřuje funkce BIOSu o grafické služby

Operační systémy - základní pojmy

- **uživatelské rozhraní (interface)** – prostředí systému, v němž uživatel pracuje
 - **textové:** (MS DOS) – ovládání: zadávání příkazů a atributů přes klávesnici
 - **grafické:** (Windows) – ovládání: klikání na grafické objekty - ikony pomocí myši


```
C:\WINDOWS\System32\cmd.exe
Microsoft Windows XP [Verze 5.1.2600]
(C) Copyright 1985-2001 Microsoft Corp.

C:\>ipconfig /all

Konfigurace protokolu IP systému Windows

Název hostitele . . . . . : utizak6
Primární přípona DNS . . . . . :
Typ uzlu . . . . . : neznámý
Povoleno směrování IP . . . . . : Ne
WINS Proxy povoleno . . . . . : Ne

Adaptér sítě Ethernet Připojení k místní síti:

Přípona DNS podle připojení . . . . . :
Popis . . . . . : SiS 900-Based PCI Fast Etherne
ter

Fyzická Adresa . . . . . : 00-0E-A6-AB-56-37
Protokol DHCP povolen . . . . . : Ne
Adresa IP . . . . . : 192.168.10.126
Maska podsítě . . . . . : 255.255.255.0
Účhozí brána . . . . . : 192.168.10.1

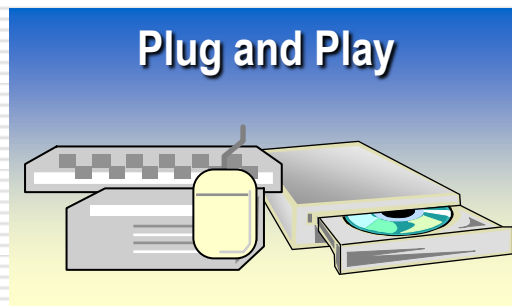
C:\>
```

Operační systémy - základní pojmy

- **souborový systém** – přesně definovaná pravidla pro organizaci a ukládání dat na disky (HD, FD, CD, DVD, ...) v podobě souborů; třídění pomocí adresářů. Ne každý operační systém přečte všechny souborové systémy
 - **FAT** (MS DOS, WIN95/98)
 - max. velikost souboru 2GB (4GB), max. velikost HD 32GB (128GB)
 - **NTFS** (WIN NT, 2000, XP)
 - podpora pro přidělování práv k souborům
 - komprese dat
 - šifrování dat
 - diskové kvóty
 - dlouhá jména souborů
 - max. velikost souboru 10TB
 - **ISO 9660** (CD/DVD)
 - nelze přidávat soubory (vše na jednou)
 - omezení délky jmen souborů (31 znaků)
 - **UDF**
 - lze přidávat soubory – optimalizováno pro DVD-RAM

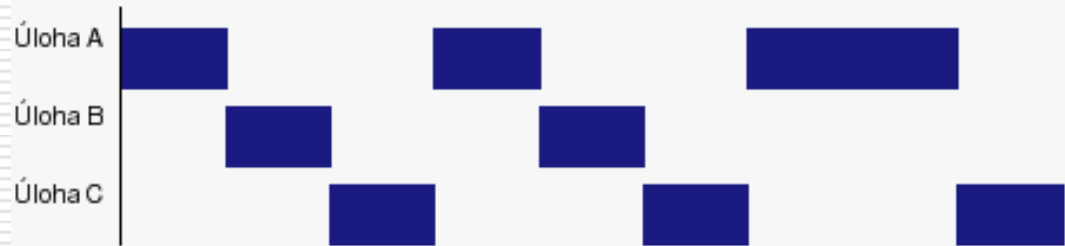
Operační systémy - základní pojmy

- ❑ **bootování** – načítání operačního systému (z HD, CD) do operační paměti počítače RAM
- ❑ **bootovací disk (disketa/CD)** – systémový disk; disk umožňující načíst OS
- ❑ **Plug and Play** – funkce umožňující rozpoznání nového zařízení (HW) a následně automatickou instalaci jeho ovladače (detekce a zprovoznění). Není nutný **RESTART**

Operační systémy - základní pojmy

- **Multitasking** – schopnost systému provádět současně několik úloh - běh více aplikací najednou
(MS Windows – víceúlohový systém; MS DOS – jednoúlohový systém)
- *Rozdělení dle přidělování a odebrání času*
 - **kooperativní** – OS přidělí procesor jedné aplikaci na dobu, dokud ji aplikace sama nevrátí zpět operačnímu systému (Windows 3.1)
 - **preemptivní** – OS přidělí procesor aplikaci pouze na určitou dobu (10ms), po jejím uplynutí sám OS odebere aplikaci procesor a přidělí dalšímu programu (Windows 9x/2k/XP)

Uspořádání dat na disku – soubory a složky

- ❑ **Disk**: disk (HD, CD, DVD, FD) je médium sloužící k ukládání (čtení) dat v podobě souborů
- ❑ **Soubor**: soubor jsou data, která spolu logickým způsobem souvisí a jsou uložena na disku pod stejným názvem (tabulka, obrázek, dopis, skladba, ...). Soubor je nosič informace.
- ❑ **Adresář (složka)**: organizační jednotka („příhrádka“) sloužící k uspořádání souborů na disku. Adresář může obsahovat libovolný počet podadresářů.
- ❑ **Kořenový adresář**: složka na nejvyšší úrovni; rozprostírá se přes celý logický disk; označuje se symbolem „\“
- ❑ **Adresářový strom**: hierarchické uspořádání adresářů, podadresářů a souborů na disku.
- ❑ **Cesta**: cesta určuje umístění dané složky resp. souboru v adresářovém stromu daného disku.
např. `C:\Dokumenty\Dopisy\pozvánka.doc`
- ❑ **Zástupce**: soubor (*.lnk) – ikona zastupující ostatní objekty systému Windows - nejčastěji soubory (programy).

Adresářový strom

Soubory a složky – pojmenovávání – Windows

(C:)

Temp

□ **Disk** – písmena abecedy (bez diakritiky) **A: B: C: D: ... Z:**

□ **Složka (Adresář)**

■ libovolný název s max. délkou **254 znaků** (přípona není povinná)

■ v názvu lze použít **české znaky a mezery**

■ **v názvu NESMÍ BÝT znaky** \ / : * ? „ ” < >

Dokumenty, Dopisy a Faxy, HUDBA2004, vyhlášky,
UpDate.X2K

ICQLite.exe

□ **Soubor**

■ libovolný název s max. délkou **254 znaků + 3 (4) znaky pro příponu**

■ přípona je oddělena od názvu **tečkou** a je **POVINNÁ!!!**

■ v názvu lze použít **české znaky a mezery**

■ **v názvu NESMÍ BÝT znaky** \ / : * ? „ ” < >

příručka.doc výpočetní technika.xls mapy Kladna.bmp
blues.wav

Microsoft Word

□ **Zástupce** – viz. soubor (bez přípony; automatická přípona LNK)

kalkulačka, Nero-Burning, Outlook Express

Soubory a složky – pojmenovávání – MS DOS

- **Disk** – písmena abecedy (bez diakritiky) **A: B: C: D: ... Z:**

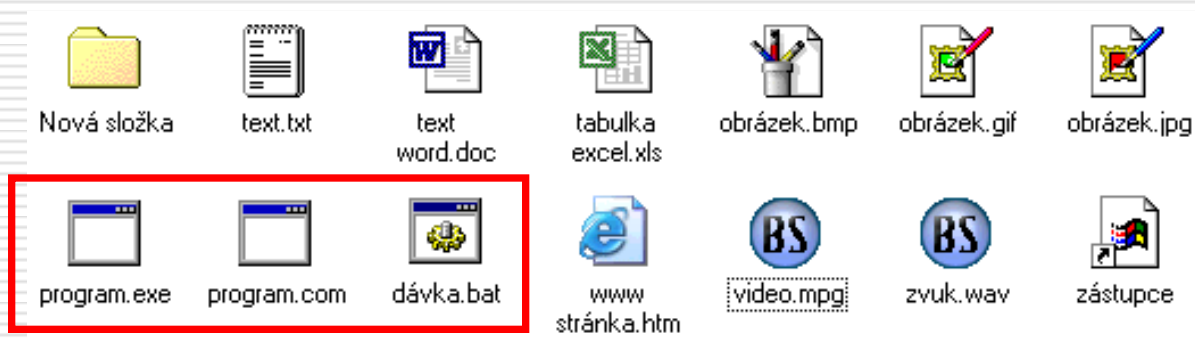
- v systému **MS DOS** jsou názvy souborů a složek omezeny!!!

- **Složka**
 - délka názvu **max. 8 znaků** (přípona není povinná)
 - **nelze používat české znaky a mezery**
 - **v názvu NESMÍ BÝT znaky** \ / : * ? „ “ < >

- **Soubor**
 - délka názvu **max. 8 znaků + 3 znaky pro příponu**
 - **nelze používat české znaky a mezery**
 - **v názvu NESMÍ BÝT znaky** \ / : * ? „ “ < >

Soubory a složky – pravidla pojmenovávání

přípona (koncovka): u souborů **POVINNÁ**; určuje **typ a obsah souboru**

spustitelné koncovky: **EXE** (executable), **COM** (command), **BAT** (batch)

HVĚZDIČKOVÁ KONVENCE (ZNAKY HROMADNÉHO VÝBĚRU)

- slouží jako zástupné znaky pro **filtrování a vyhledávání souborů**

HVĚZDIČKA (*) – v názvu souboru zastupuje libovolný počet znaků

.exe** **win*.doc** ***.jpg** ***test*.xls** **hesla. ***.*** **MAR*A**

OTAZNÍK (?) – v názvu souboru zastupuje pouze 1 znak na konkrétní pozici

testy2?.doc **text.ba?** **MAR?A**

Typy souborů

Dávkový soubor .bat Dávkový soubor pro systém M... 0 kB	Dokument aplikace Microsoft Word.doc Dokument aplikace Microsoft ...
Dokument MSInfo.nfo Dokument MSInfo 0 kB	Komprimovaná složka (metoda ZIP).zip 1 kB
Konfigurační nastavení.ini Konfigurační nastavení 0 kB	List aplikace Microsoft Excel.xls List aplikace Microsoft Excel 14 kB
Nespustitelný soubor .hbr Soubor HBR 0 kB	Prezentace aplikace Microsoft PowerPoint.ppt Prezentace aplikace Microsoft ...
Rastrový obrázek.bmp Rastrový obrázek	Spustitelný program.exe
Textový dokument.txt Textový dokument 0 kB	Zvuk ve formátu Wave.wav
Rastrový obrázek.jpg Obrázek ve formátu JPEG	Adobe Photoshop Image.psd Adobe Photoshop Image 0 kB
Dynamická knihovna.dll	Spustitelný program.com Aplikace pro systém MS-DOS 0 kB

Viry - rozdělení

- **Virus** – program, kt. je schopen se připojovat k dalším programům a tím je infikovat a sám sebe tak neomezeně rozmnožovat a šířit.
- vir je vytvořen za účelem destrukční činnosti a znepríjemňování práce uživatelům
- **1983 - Frederick Cohen** – první naprogramovaný vir (samomnožící kód)
- **1986/87 – bř. Alviové** – první škodící vir jménem **Brain** (mozek)
 - napadal boot sektor disket – počítač nebyl schopen rozpoznat disketu
- **projevy virů**
 - obtěžující
 - destruktivní
 - humorné
 - jiné
- **šíření virů** – počítačové sítě – INTERNET; záznamová média - FD (dříve),CD,DVD
 - [Počítačový virus](#) – program, kt. je schopen pomocí hostitelské aplikace se replikovat
 - [Trojský kůň](#) – program vykonávající žádoucí činnost, ale také (skrytě) nežádoucí
 - [Červ](#) – škodlivý kód využívající pro své šíření služby počítačových sítí (e-mail)
 - [Hoax](#) – zpráva (e-mail) obsahující falešná upozornění na nebezpečí nákazy novým virem
 - [BackDoor](#) – program „otevřející“ (bez vědomí uživ.) počítač útočníkům (součást TK a PV)
- **oblast napadání virem** – systém. oblasti disku, programy, Office dokumenty
 - [Boot viry](#) – napadá systémové oblasti disket a HD (boot sektor), přes které se šíří
 - [Souborové](#) – napadají spustitelné (EXE, COM) a proveditelné soubory (SYS, BAT)
 - [Multipartitní viry](#) – kombinace výše popsaných typů
 - [Makroviry](#) – napadají datové soubory obsahující makra (Word, Excel); nezávislé na OS.

Antivirové techniky

- ❑ **SCANOVÁNÍ** – každý vir (program) obsahuje specifickou sekvenci znaků ve svém kódu, dle které je možno napadený soubor nalézt. AVP porovnává kódy virů své databáze s kódy ostatních souborů-programů.
(velmi účinná; nutnost aktualizace)
- ❑ **HEURISTICKÁ ANALÝZA** – AVP rozebírá programový kód a sleduje činnost programů. Na základě podezřelých sekvencí a nežádoucí činnosti programů odhaluje neznámé škodlivé kódy.
(úspěšnost až 70%; nachází nové viry; plané poplachy)
- ❑ **TEST INTEGRITY** – AVP hlídá změny v systému, adresářích a systém. oblastí disku a na základě nežádoucích změn detekuje vir. Test porovnává aktuální stav s databází získanou při instalaci do systému.
(nehledá konkrétní vir - pozná působení virů)
- ❑ **REZIDENTNÍ ŠTÍT** – AVP je trvale spuštěn v paměti počítače, kde v reálném čase kontroluje soubory, se kt. je manipulováno (pracuje na pozadí)
(při malé RAM dochází ke zpomalení počítače)

Počítačové sítě – základní pojmy

Počítačová síť – spojení dvou a více počítačů, které mohou spolu komunikovat

Funkce počítačové sítě (důvody vzniku)

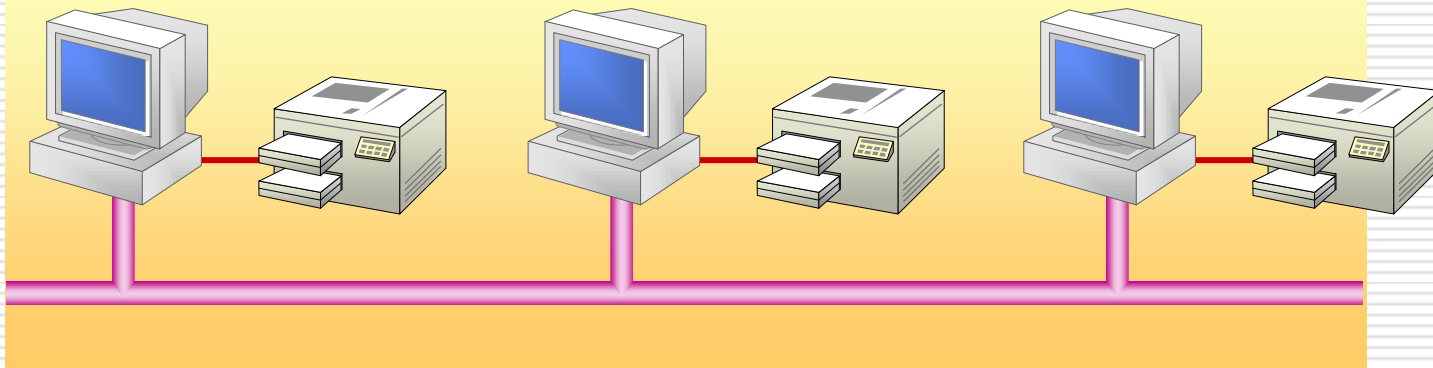
- sdílení technického vybavení – Hardwaru
- sdílení dat a programů
- komunikace mezi lidmi -> e-mail
- monitorování a správa počítačů

Klasifikace (rozdělení) počítačových sítí

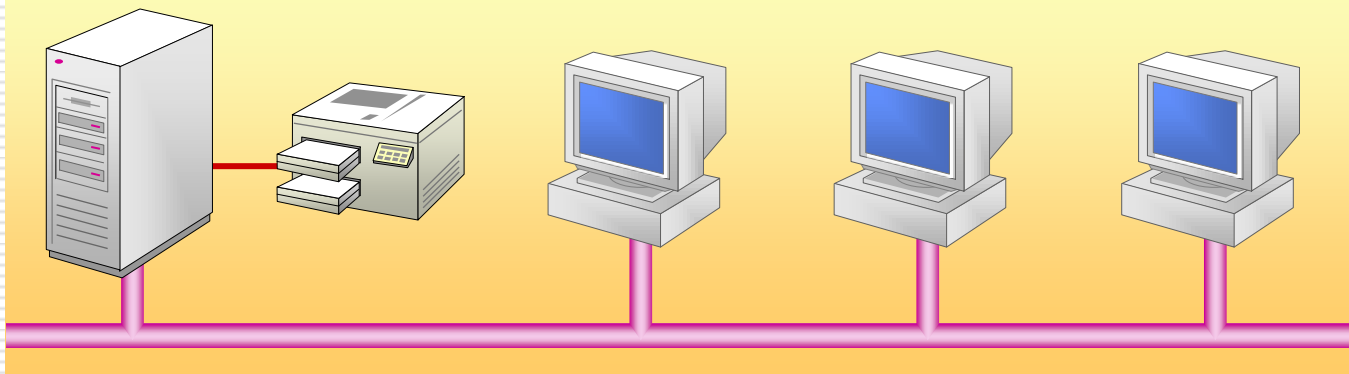
- **dle rozlehlosti**
 - **LAN** (Local Area Network) - místní
 - **MAN** (Metropolitan Area Network) – meziměstské
 - **WAN** (Wide Area Network) – např. INTERNET
- **dle topologie (způsobu zapojení)**
 - **SBĚRNICE** (bus)
 - **HVĚZDA** (star)
 - **KRUH** (ring)
- **dle architektury**
 - **Client – Server**
 - **Peer To Peer**

Počítačové sítě - architektura

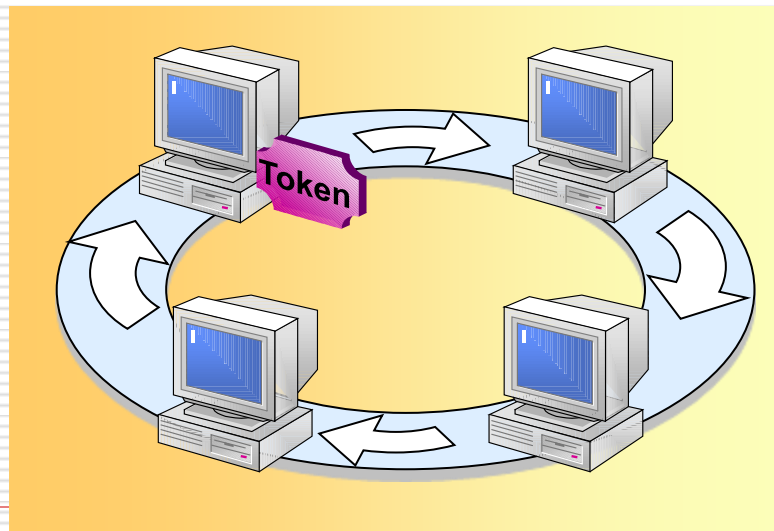
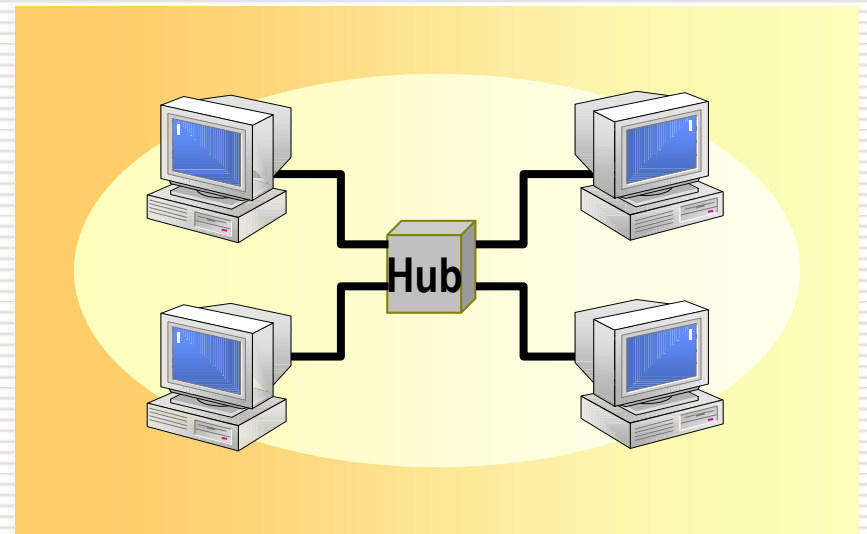
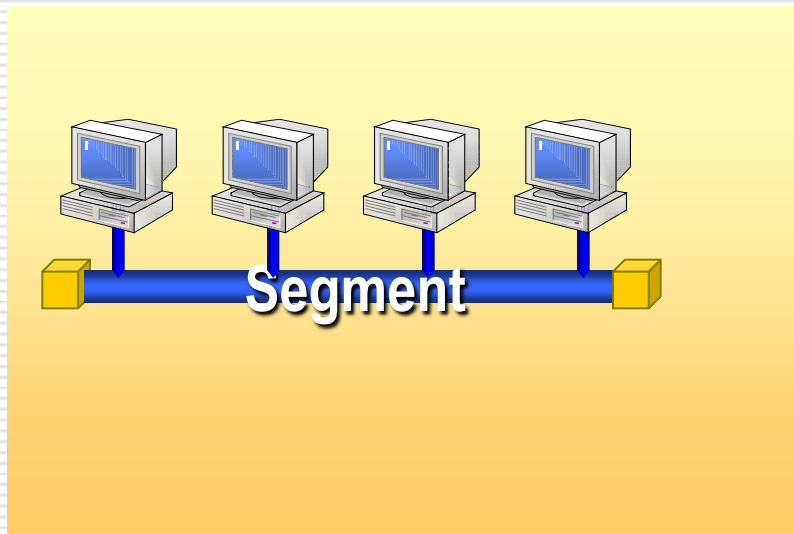
Peer-to-Peer

Client-Server

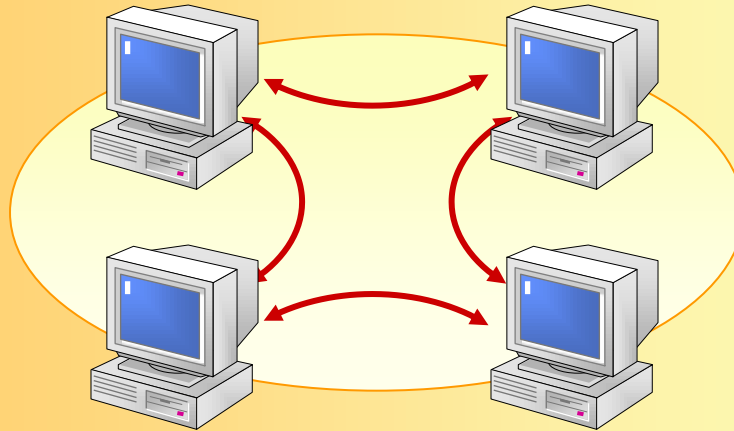

Počítačové sítě - topologie

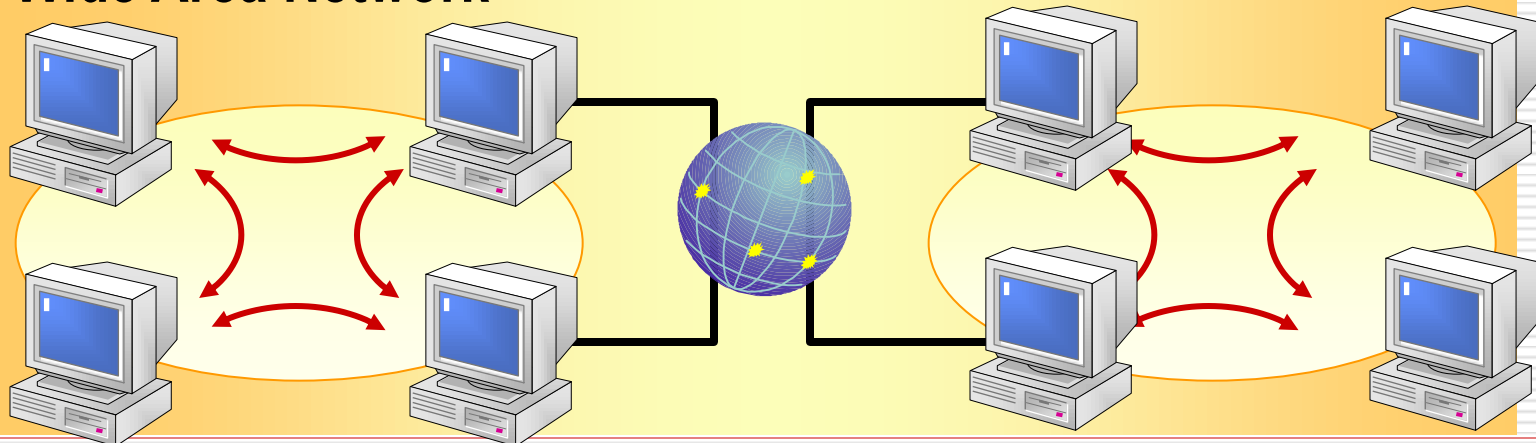

Počítačové sítě - architektura

Local Area Network

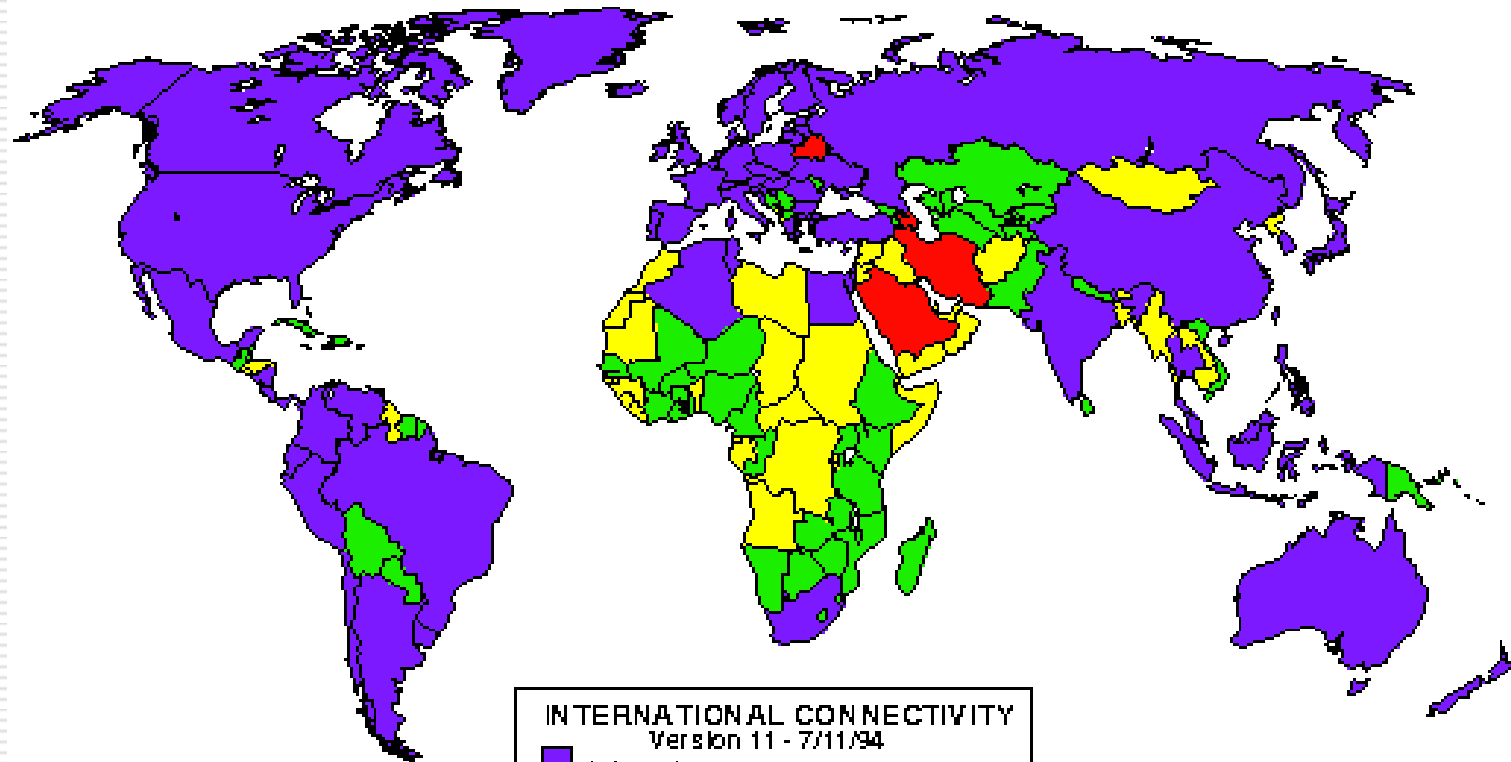
Wide Area Network

INTERNET - historie

- ❑ 1969 (USA) ARPANET – 4 uzly
- ❑ pro vojenské účely a přístup k superrychlým počítačům
- ❑ neexistuje řídicí prvek – server
- ❑ 1980 komunikace přes protokoly TCP/IP
- ❑ každý počítač -> jedinečná IP adresa 212.80.96.150
- ❑ 1984 systém DNS
- ❑ 1987 zaveden pojem INTERNET
- ❑ 1991 Tim Berners-Lee: vznik HYPERTEXTu a systém WWW
- ❑ **1992 (15.2.1992) oficiální připojení ČR**
- ❑ 1994 prohlížeč Netscape Navigator
- ❑ 2005 900 miliónů uživatelů

Mezinárodní připojení (1994)

INTERNATIONAL CONNECTIVITY
Version 11 - 7/11/94

- Internet
- Bitnet but not Internet
- EMail Only (UUCP, FidoNet, or OSI)
- No Connectivity

Copyright © 1994
Lynn Lindenberg
and the Internet Society.
Unlimited permission to
copy or use is hereby granted
subject to inclusion of
this copyright notice.

This map may be downloaded from <http://www.cba.com/comp/edu/connectivity/01b1a1a.htm>

Internet – základní pojmy

- Internet** – největší a nejpobulárnější počítačová síť; propojuje milióny počítačů na světě; univerzální komunikační prostředek moderní informační společnosti
- Intranet** – síť stejných vlastností jako internet v rámci jedné organizace (LAN)
- E-mail** – elektronická pošta; komunikace pomocí počítače; několik subjektů mohou spolu komunikovat výhradně pomocí počítače, většinou prostřednictvím Internetu
- WWW** – Word-Wide-Web (celosvětová pavučina); hypertextový systém internetových stránek určených pro prohlížení pomocí internetových prohlížečů (browserů)
- Internetový prohlížeč (browser)** – program pro zobrazování WWW stránky (IE, Opera)
- HTML** – jazyk – značky, pomocí kterých se vytváří www stránky
- CHAT** – způsob komunikace prostřednictvím internetu v reálném čase (on-line)
- ICQ** – CHAT rozšířený o další způsoby komunikace (telefonování, audiovizuální zp., ...)
- Server** – výkonný počítač určený pro přístup do internetu
- Internetová (doménová) adresa** – textová adresa serveru např: www.seznam.cz
(www.1kspa.cz) plutopes.slansko.cz
- IP adresa** – číselná adresa serveru v internetu např: 212.20.96.34
- Hypertext** – strukturovaný text obsahující odkazy na jiné zdroje (text, obrázek, video, ...)
- Internet Service Provider (ISP)** – poskytovatel připojení k internetu
- Spam** – nevyžádaná pošta – většinou hromadně rozesílané reklamy
- FireWall** – bezpečnostní zeď – ochrana mezi Internetem a lokální sítí (LAN)
- Proxy server** – služba mezi LAN a Internetem; poskytuje připojení všem stanicím v síti

URL

- Uniform Resource Locator
- řetězec s definovanou strukturou pro přesnou specifikaci umístění zdrojů informací na internetu
- definuje doménovou adresu serveru, zdroj a protokol

protokol, doménové jméno, port, specifikace souboru, parametry

http://www.wikipedia.org:80/wiki.html?title=edit

Protokol –
jazyk pro
komunikaci
mezi
počítači

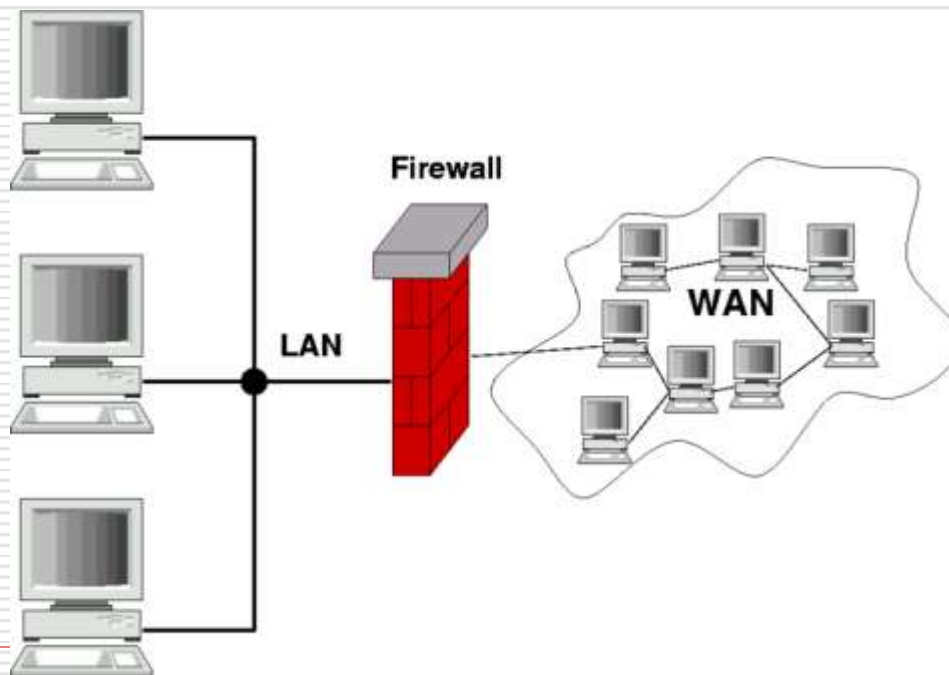
Označení služby –
Word Wide Web;
adresy mohou mít
podobu i BEZ
www; např.
plutopes.slansko.cz

Doména 2.
úrovně;
majitel ji
musí
zaregistrovat
a platit

Doména 1. úrovně (top
level domain) jsou pevně
dané;
organizační: org, com,
net, edu, gov
geografické: cz, sk, eu,
nl, de, hu, gb, ...

FIREWALL

- ❑ K řízení a zabezpečení síťového provozu mezi sítěmi s různou úrovní zabezpečení (důvěryhodnosti)
- ❑ Definuje pravidla pro komunikaci mezi sítěmi
- ❑ Kontrola portů a přenášených paketů (cíl / zdroj)
- ❑ Zcela odděluje sítě, mezi které je postaven – brána
- ❑ Zabezpečuje nežádoucí vstup do sítě zvenčí (internet)

PROXY SERVER

- ❑ Počítač připojen k internetu (HW nebo SW řešení)
- ❑ Umožňuje klientům nepřímé připojení k jiným serverům
- ❑ Prostředník mezi lokální sítí (LAN) a internetem
- ❑ Poskytuje služby internetu všem stanicím lokální sítě
- ❑ Navštívené stránky ukládá do cache paměti

- ❑ Funkce:
 - Ochrana soukromí (nedává IP adresu klienta)
 - Zvýšení výkonu komunikace (cache paměť)
 - Bezpečnost (viry)
 - Připojení více klientů k internetu (služby)

Internetové prohlížeče, vyhledávání

□ ***BROWSERY – INTERNETOVÉ PROHLÍŽEČE***

- Opera
- Internet Explorer
- Mozilla
- FireVox
- Netscape Navigator

□ ***VYHLEDÁVÁNÍ***

- Katalogové
- Fulltextové

□ ***VYHLEDÁVAČE***

- www.seznam.cz
- www.google.cz
- www.yahoo.com

E-MAIL – formát adresy

karel.novak@wikipedia.org

Název schránky, uživatel může text zvolit libovolně !!!

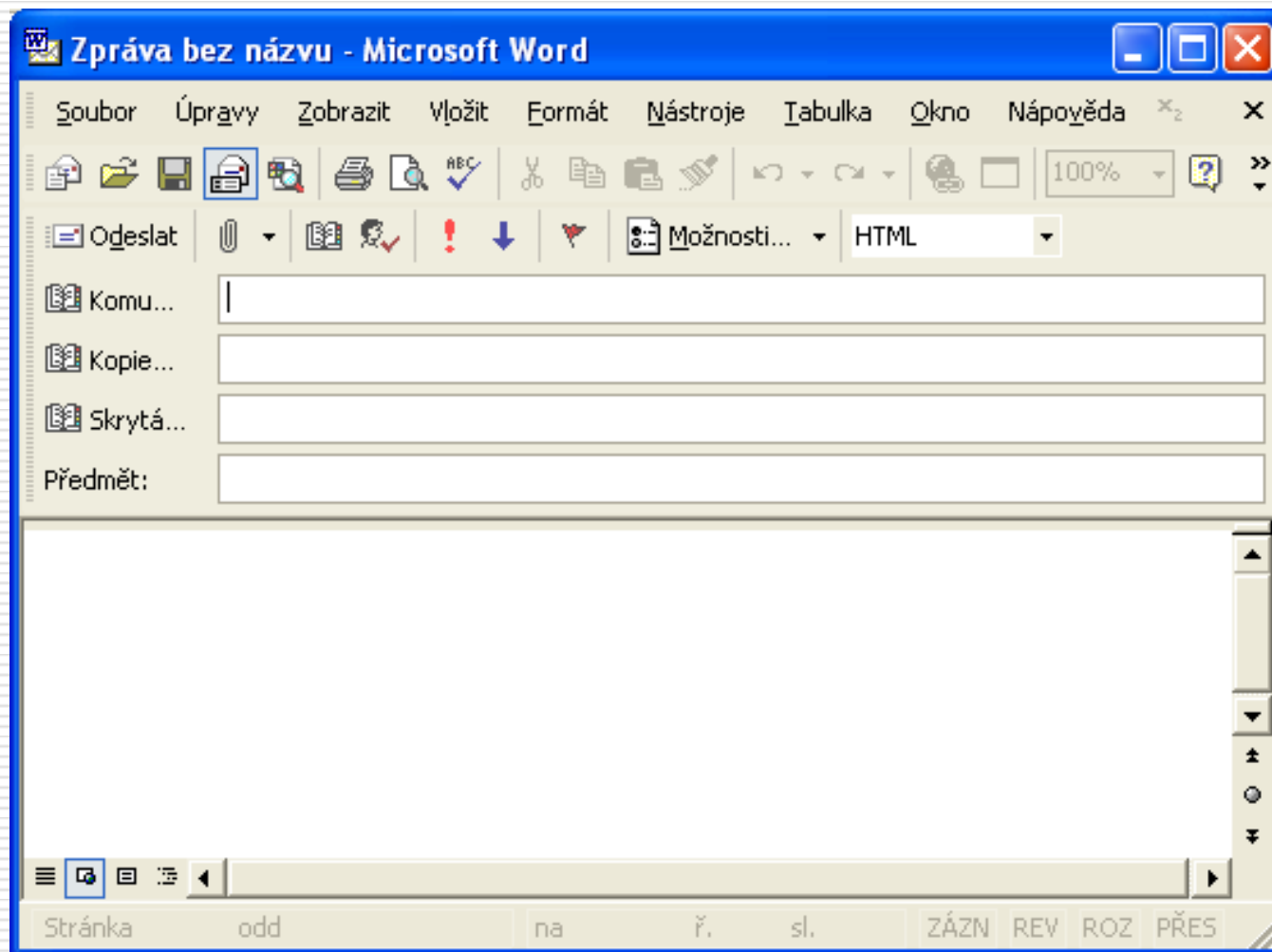
Nesmí obsahovat:
diakritiku (české zn.)
mezery

Zavináč – odděluje jméno schránky od názvu serveru, na kt. je schránka uložena

Jméno serveru, na kterém je schránka uložena, nelze měnit – pouze vybírat jiné servery

Doména 1. úrovně – označení skupiny, kde je umístěn server

E-mail

Systemové nástroje - Defragmentace

prázdný disk

uložené soubory

smazaný soubor

uložený nový soubor

